

РАЗВІЦЦЁ АКЦЁРСКІХ ЗДОЛЬНАСЦЕЙ І РЭЖЫСЁРСКІХ НАВЫКАЎ У СТУДЭНТАЎ ЗАВОЧНАЙ ФОРМЫ НАВУЧАННЯ СРОДКАМІ СЦЭНІЧНАЙ ВЫРАЗНАСЦІ

Па даных атэстацыі кіраўнікоў дзяржаўных устаноў ЗША, галоўнымі крытэрыямі адпаведнасці займаемай пасадзе з'яўляюцца: па-першае, уменне пазбягаць канфліктных сітуацый; па-другое, творчае мысленне; па-трэцяе, смеласць прыняцця самастойных рашэнняў; па-чацвёртае, прафесійная кампетэнтнасць і г.д.

Цікава, што менавіта творчае мысленне з'яўляецца адной з галоўных якасцей сучаснага кіраўніка ў ЗША. Зразумела, што для работніка сацыякультурнай сферы незалежна ад яго месцазнаходжання і нацыянальнай прыналежнасці творчае мысленне павінна быць неад'емнай часткай яго светапогляду.

Звычайна творчая дзейнасць студэнтаў-завочнікаў Беларускага ўніверсітэта культуры ўжо непасрэдна звязана з іх прафесійнай дзейнасцю. Гэта клубныя работнікі, працаўнікі ўстаноў культуры, кіраўнікі творчых і дзіцячых калектываў і г.д. Форма ўніверсітэцкай завочнай адукацыі дае магчымасць скіраваць творчую дзейнасць культасветработнікаў у напрамку развіцця сучасных тэндэнцый культурна-асветніцкай працы, пазнаёміць з новымі накірункамі рэжысуры, сцэнаграфіі, акцёрскага майстэрства, гістарычнымі культурнымі здабыткамі, пашырыць веды ў галіне драматургіі, тэатразнаўства і раскрыць уласныя творчыя здольнасці.

Вывучэнне курса “Драматургія і рэжысура” галоўным чынам накіравана на выяўленне творчых магчымасцей і здольнасцей кожнага студэнта. Спецыфіка завочнага навучання заключаецца ў тым, што большую частку вучэбнай праграмы студэнты засвойваюць шляхам самастойнай працы. Таму з пачатку работы са студэнтамі-

завочнікамі неабходна высветліць прафесійныя патрэбы кожнага, каб практычныя заданні, кантрольныя работы, сцэнарыі датычыліся іх прафесійнай дзейнасці, маглі выкарыстоўвацца ў творчай практыцы.

Ва ўсім свеце сёння ўсё большае распаўсюджванне знаходзяць самыя розныя інтэлектуальныя тэсты. Індывідуальнае тэстыраванне студэнтаў дазваляе выявіць узровень рухомасці мыслення, а таксама яскравасць уяўлення. Для развіцця вобразнага мыслення рэкамендуюцца тэсты геаметрычна маляванага плана з эфектам падабенства да розных прадметаў, жывёл, з'яў, персанажаў. У гэтым сэнсе цікавасць уяўляюць тэсты класіка сучаснай англійскай псіхалогіі Г.Ю.Айзенка, сярод якіх шмат тэстаў-сімвалаў. Яны могуць быць растлумачаны ў меру індывідуальнай фантазіі. Пры тэстыраванні студэнтаў па прадмеце “Драматургія і рэжысура” дазваляецца калектыўнае абмеркаванне, якое спрыяе пашырэнню вобразнага ўяўлення кожнага ўдзельніка, бо важныя нават не вынікі тэстыравання, а сам працэс. Тэстыраванне можа праводзіцца перыядычна, што пакажа дынаміку развіцця творчага ўяўлення групы. Як паказвае практыка, студэнты з задавальненнем займаюцца тлумачэннем тэстаў-вобразаў.

Увага – таксама частка творчага мыслення і здольнасцей. Але сцэнічная ўвага – гэта магчымасць заўважаць дэталі, канцэнтраванне на некалькіх аб'ектах (кола ўвагі вялікае, сярэдняе, малое), займацца самакантролем рухаў, мовы, паводзін і г.д. Гульні на ўвагу трэніруюць памяць, з'яўляюцца часткай псіхалагічнага (выканаўчага) трэнінгу, які праводзіцца амаль на кожных занятках па драматургіі рэжысуры ў перыяд сесіі, каб зразумець прыроду актёрскага мастацтва і развіць уласныя творчыя здольнасці. Сутнасць псіхалагічнага трэнінгу падрабязна распрацавана ў творах К.С.Станіслаўскага і ў навуковых працах выкладчыкаў кафедраў Беларускага ўніверсітэта культуры.

У псіхафізічны трэнінг уваходзяць таксама практыкаванні на вызваленне мышцаў ад заціскаў. У працэсе іх выканання выпрацоўваецца кантроль над уласнай

пластыкай, над адпаведнасцю мовы “жостаў” псіхафізічнаму адчуванню персанажа (маска радасці, смутку, здзіўлення, “мы жалезныя” – напружанне цела, “мы апучныя” – поўнае расслабленне мышцаў), адбываецца падрыхтоўка ўнутранага апарату да сцэнічнага дзеяння.

Прадаўжаюць выканаўчы трэнінг практыкаванні на развіццё творчага ўяўлення (у рэальнай плоскасці, уяўленні ў фантазіі, ва ўяўнай плоскасці): “Мне холадна”, “Горача”, “Я ноччу”, “Я ў гарах”, “Я ў моры”, “На Месяцы”, фантазіі пад музыку і інш. Выканаўчы трэнінг павінен разняволіць студэнта на занятках, стварыць творчую атмасферу ў калектыве, паступова прывесці кожнага да індывідуальнага пошуку выразных сродкаў.

Для найбольш поўнага развіцця творчых здольнасцей студэнтаў на занятках неабходныя тры кампаненты:

— падтрымаць веру ва ўласныя сілы (вызваліць ад комплексаў, заціскаў, заахвоціць ініцыятыву, паказаць калектыву важнасць слоў, ведаў, дзеянняў і кампетэнтнасць студэнта);

— прыняць пад увагу індывідуальнасць студэнта, стварыць умовы для яе выяўлення, для самастойнасці прыняцця творчых рашэнняў (адзначыць якасці кожнага, своеасабліваць мовы, манеру паводзін, сучаснасць знешняга выгляду, падтрымаць творчас “Я”, жаданне быць непадобным да іншых);

— паказаць каштоўнасць калектывнага творчага мыслення, замацаваць творчае партнёрства, выхаваць самакрытычныя адносіны (нават калі ўласная ідэя не знайшла падтрымку ў калектыву, трэба зацікавіцца, унесці ўклад у агульнапрынятую творчую працу).

Развіццю акцёрскіх здольнасцей садзейнічаюць тэматычныя заняткі “Сцэнічнае дзеянне”, “Сцэнічныя зносіны ў прапанаваных абставінах”, “Сцэнічная наіўнасць і характарнасць”, “Тэмпарытм сцэнічных паводзін”.

Сцэнічнае дзеянне – аснова сцэнічнай творчасці. На тэатральнай пляцоўцы трэба дзейнічаць як знешне (фізічна), так і ўнутрана (слоўна). Дзея заўсёды падпарадкавана

лагічнай схеме: жаданне – імкненне – задача – дзея. Важнымі часткамі сцэнічнага дзеяння з'яўляюцца вера і пачуццё праўды, якія дасягаюцца практыкаваннямі на памяць фізічных дзеянняў: секчы дровы, іграць на музычных інструментах, гуляць у мяч. Можна тэматычна падзяліць гэтыя заданні на такія групы: “Спорт”, “Хатнія справы”, “Хобі” і г.д. Каб эцюды не здаваліся маруднымі, трэба нацэліць выканаўца на экстрэмальную сітуацыю ў сюжэтнай аснове паказу (яечня падгарэла, шыць і ўкалоць палец, рыбак завіў нешта незвычайнае і г.д.).

Практыкаванні на тэму “Сцэнічныя зносіны ў прапанаваных абставінах” садзейнічаюць пераадоленню шматлікіх комплексаў у студэнтаў на пачатковым этапе навучання, такіх як боязь перад сцэнічнай пляцоўкай, некантактнасць, садзейнічаюць знаходлівасці і гумару. Узаемадзеянне ў эцюдах на гэтую тэму павінна быць канфліктным, але арганічным (пазычыць грошы, кантралёр і безбілетнік, міліцыянер і парушальнік і г.д.).

Тэма “Сцэнічная наіўнасць і характар” уключае цэлы комплекс практыкаванняў на развіццё творчага ўяўлення, імправізацыйнасці, умення будаваць лінію дзеяння і прадумваць падзею. У працэсе работы над гэтай тэмай студэнты развіваюць як знешнюю пластычнасць цела, так і пластычнасць мыслення. Жыццёвыя назіранні, якім раней не надавалася належнай увагі, праяўляюць сваю значнасць для сцэнічнага існавання. (Як паводзяць сябе дзеці, людзі розных нацыянальнасцей, жывёлы? – сцэны “Дзіцячы садок”, “Запарк”, “Усходні базар”.) Масавыя эцюды дапамагаюць фарміраванню партнёрскіх зносін і пачуцця партнёра на сцэне (“Дыскатэка і канфлікт з-за дзяўчыны”, “Чалавеку на вуліцы стала дрэнна”, “Вакзал, затрымліваецца цягнік”).

Паколькі колькасць практычных заняткаў у студэнтаў-завочнікаў абмежаваная, прапануецца пасля выканаўчага трэнінгу дзеля большай нагляднасці пры засвойванні названых тэм выкарыстоўваць анекдоты. Сцэнічная адаптацыя анекдатычных сітуацый – цікавы пачатак працы над рэжысёрскімі прыёмамі. Адзін і той жа

анекдот можна паспрабаваць інсцэніраваць з рознымі задачамі для розных характараў, абставін і з нечаканым фіналам: “Міліцыянер і парушальнік” (дзень, героі – мужчыны; ноч, героі – мужчына і жанчына; зіма, героі – жанчына-міліцыянер і “новы беларус”). Анекдоты таксама можна выкарыстоўваць для замацавання тэмы “Тэмпарытм сцэнічных паводзін”: “Міліцыянер і парушальнік, які спазняецца на самалёт”. Пры распрацоўцы анекдатычных сітуацый студэнт павінен выявіць падзейны рад (зыходныя абставіны, галоўныя абставіны, развязка), логіку дзеянняў, матывацыю ўчынкаў, паказаць свае акцёрскія здольнасці.

Вядомы беларускі тэлерэжысёр В.Карпіцкі казаў, што рэжысуры нельга навучыць, ёй можна толькі навучыцца. Тым самым ён падкрэсліў важнасць самастойнай працы ў развіцці ўласных творчых здольнасцей. Як правіла, студэнты-завочнікі, асабліва клубныя работнікі, маюць уяўленне аб сцэнічнай дзейнасці, але ім неабходна прывесці гэтыя веды ў сістэму прафесійных ведаў. Таму кожны студэнт павінен выканаць самастойнае заданне па кожным тэматычным раздзеле вучэбнай праграмы: эцюд на памяць фізічных дзеянняў, назіранне, жывёлы, я, прадмет, казачны персанаж, анекдот – з выяўленым працэсам сцэнічных зносін і канфліктам.

Знаёмства з тэатрам лялек у праграме курса “Драматургія і рэжысура” пашырае не толькі веды ў галіне тэатральнага мастацтва, яго гісторыі, але і выразныя магчымасці выканаўцаў. Уяўленне аб лялечным тэатры як аб ляльках на шырма даўно адышло ў мінуўшчыну. Сёння мастацтва лялек прапануе такое мноства формаў і жанраў, што даследчыкі характарызуюць дынаміку яго развіцця як “пульсацыю ўрастання ва ўвесь сусветны тэатр” (Х.Юркоўскі). Сінтэз артыста і лялькі на сцэне дае бясконцае мноства формаў. Да таго ж студэнты з абмежаванымі артыстычнымі здольнасцямі адчуваюць сябе больш упэўнена, калі “хаваюцца” за цікавую тэатральную форму.

Кожнаму чалавеку часам хочацца вярнуцца ў дзяцінства. Гэтае жаданне можна выкарыстоўваць для

развіцця творчых уманняў. Напрыклад, стварыць персанажы-маскі пры дапамозе наветраных шарыкаў, рознакаляровай паперы і скотча, а потым разыграць жартоўную сцэнку, нумар, клоунскі канцэрт. Яскравая маска-шарык патрабуе гіпербалізаванай пластыкі выканаўцаў, павелічэння сцэнічных ацэнак, а менавіта ў гэтым заключаны спецыфіка мастацтва лялек, творчая яго прырода. Спалучэнне маскі і чалавечай пластыкі – цікавы сцэнічны прыём, які паказвае разнастайныя магчымасці сінтэзу выразных сродкаў у час тэатральнай дзеі.

Узбагаціць веды студэнтаў-завочнікаў у плане разнастайнасці сродкаў сцэнічнай выразнасці, абудзіць іх фантазію – важны момант навучання рэжысуры, папярэдняга выканаўчай тэхнікі. Гэтаму служаць наступныя творчыя заданні, звязаныя з тэатрам лялек:

— лялькі-рукі (рукі ў рознакаляровых пальчатках): “Паядынак павукоў”, “Магылі і кветкі”;

— ценявы тэатр (“Афрыка”, “Касмічны свет”, “Жахі і прывіды”);

— цікавыя заданні на стварэнне і гульню з лялькамі з хатніх рэчэй і розных прадметаў (капялюш + хустка = танцоўшчыца, шалік + рука-рот = змяя і г.д.);

— настольны тэатр (“бутэлькі-салдаты і поле бітвы”, “тры падушкі рознага колеру і памеру – “любоўны трохкутнік” і інш.). Фантазія кожнага падкажа самыя розныя тэмы для настольнага лялечнага тэатра. Гэты від тэатральнай творчасці дазваляе таксама раскрыць паняцце сцэнаграфіі: як стварыць удалае мізансцэнічнае рашэнне, знайсці кампазіцыю плоскасцей сцэнічнай прасторы, пазнаёміцца з прынцыпамі дэкаратыўнага афармлення.

Зварот на занятках па драматургіі і рэжысуры да вытокаў беларускага тэатра лялек адкрывае шляхі для сучаснага аднаўлення гістарычных тэатральных формаў, адраджэння і развіцця традыцый абрадавых свят з удзелам тэатральных лялек, каляндарнага свята, батлесных прадстаўленняў, прадстаўленняў “жлоба”. Прапануецца заданне для самастойнага выканання – “Арганізацыя

каляднага свята, батлеечнай дзеі і іншых традыцыйных формаў прадстаўленняў на месцах прафесійнай дзейнасці”. Яно падразумявае прадстаўленне справаздачы ў выглядзе відэазапісу, фотаздымкаў мерапрыемства, якое адбылося, сцэнарна-рэжысёрскай распрацоўкі ці паказу ва ўласным выкананні відовішча, якое не можа быць настаўлена па аб’ектыўных абставінах.

У працэсе засваення курса “Драматургія і рэжысура” адбываецца знаёмства не толькі з драматычным і лялечным тэатрам, але і з іншымі відамі мастацтва. Студэнты павінны засвоіць, што сістэматычнае ўжыванне розных відаў творчасці ўзбагачае сцэнічную дзею. Адна з асноўных рэжысёрскіх заданняў на тэму “Ажыўленыя карціны”, калі статычныя персанажы і мізансцэна твораў выяўленага мастацтва пераўтвараюцца ў дынамічную сцэнічна-сюжэтную дзею. Робіцца інсцэніраванне песні ў кліпавай форме: “Пароды і акцэнт”, “Свет трукаў”, асноў сцэнічнага бою. Шмат увагі выдасца літаратурна-сцэнічным распрацоўкам: сацыяльнай рэкламе, сцэнарыю навагодняга свята, сцэнарнай адаптацыі літаратурных твораў для эцюдаў і сцэнічных урыўкаў. Усё гэта нацэлявае студэнтаў на выкарыстоўванне ў сцэнічным дзеянні ўсіх творчых уменняў і навыкаў – пластыкі, вакальных і музычных здольнасцей, моўнай выразнасці, гумару, артыстызму і г.д.

Неабходна арыентаваць завочнікаў на актыўны ўдзел у студэнцкіх кампаніях і творчых мерапрыемствах. Каб кампенсаваць аддаленасць ад праблем студэнцкага жыцця, навучэнцам ФЭН можна парэкамендаваць выступіць на тэатралізаваных студэнцкіх мерапрыемствах, выканаць:

- перафразіраванне рэкламных ролікаў;
- пароды на тэлевізійныя перадачы;
- вершаваныя віншаванні, пароды, пажаданні;
- танцавальныя і цыркавыя нумары;
- вакальныя, музычныя нумары, прыпеўкі;
- інсцэніраванне гумарыстычных сітуацый са студэнцкага жыцця;

— пароды на выкладчыкаў;

— лялечныя нумары і г.д.

Менавіта ў публічных мерапрыемствах выканаўцы вучацца ўстанаўленню кантакту з глядзельнай залай, імправізацыйнасці паводзін на сцэнічнай пляцоўцы, пераадоляваюць уласныя комплексы, становяцца сапраўднымі захавальнікамі творчых традыцый Беларускага ўніверсітэта культуры.

*Кудрыцкі У.І., дацэнт
Сідарэнка У.М., ст. выкладчык
Цыркунова Г.М., выкладчык*

ВЫКАРЫСТАННЕ СПЕЦЫЯЛЬНЫХ ФІЗІЧНЫХ ПРАКТЫКАВАННЯЎ СТУДЭНТАМІ-ЗАВОЧНІКАМІ Ў ДАМАШНІХ УМОВАХ

У большасці сваёй студэнты-завочнікі ўдзяляюць недастатковую ўвагу прафесійна-прыкладной фізічнай падрыхтоўцы (ППФП). Разам з тым апошнія выконваюць значную ролю ва ўдасканаленні прафесійнай дзейнасці студэнтаў на працягу ўсяго курса навучання і ў наступнай іх працы, забяспечваючы ў далейшым высокую працаздольнасць. Аваладванне прафесійнымі аперацыямі адбываецца хутчэй, калі гэты працэс спалучаюць са спецыяльнымі практыкаваннямі. Дзеля таго каб падысці да выканання такіх спецыяльных фізічных практыкаванняў, студэнты-завочнікі Беларускага ўніверсітэта культуры і іх выкладчыкі павінны ўлічваць спецыялізацыю навучэнцаў. Паводле яе ўсіх студэнтаў можна размеркаваць на дзве асноўныя групы. Першая — гэта піяністы, баяністы і струннікі, а другая — адпаведна вакалісты, харавікі і духавікі.

Для правядзення заняткаў па ППФП няма патрэбы ў фізкультурных залах і складаных трэнажорных прыстасаваннях. Студэнты могуць займацца і дома, выкарыстоў-